

1. GLASOSLOVJE:

Glasove tvorimo z **glasili!** (glasilki, jezik). V SKJ je **29 glasnikov** (8 samoglasnikov, 21 soklasnikov). Glasnik je glas, ki sam nima pomena, v povezavi z drugimi (v besedi) pa razločuje pomen (les, bes, las, los) **SAMOGLASNIKI** – ustni zvoneči: i-e-ε-a-)o-u; γ-polglasnik, ε- ê,)-ô. Samoglasniki so nosilci zlogov! nezložne besede: s, z, k, h, v,... Kolikor je v besedi samoglasnikov, toliko je zlogov. **NAGLASI: jakostni** (večja ali manjša jakost- omara, iziti), **tonenski** (menjava tonske višine- Ded brusi koso (rastoč), Brusi so zlomljene (padajoč)). pót- u-moški, pót-i-ženski. -Le osrednja in zahodna narečja ter SKJ. Jakostni naglas: naglašen, nenaglašen samoglasnik (míza) **ŠTEVILO NAGLASOV:** Večina besed ima 1 naglas: pêta, písava. Nekatere zloženske in sestavljanke imajo več naglasov: sívozelên, pòdsekretár,. Brez naglasa pa so brazglasnice ali naslonke ali klitike: predlogi (za, iz,...), vezniki (in, ter, pa,..), pomožni glagoli (sem, si, je, sva), naslonske oblike zaimkov (me, jo, ga) **NAGLASNA ZNAMENJA:** ´- ostrivec-dolgo naglašen, `- krotivec- kratko naglašen, ^- strešica-dolgo naglašeni široki o in e!! **POLGLASNIK** ni nikoli naglašen- γ- če se vrine ali izpade (december-decembyra)

2. SAMOGLASNIŠKI SESTAVI:

- **NAGLAŠENI:** dolgi: í -tísti, é-pést, ê-têta, ó-póst, ô-gôra.
KRATKI: i-miš, é-čér, a-čas, e-pes, u-kup.
- **NENAGLAŠENI:** i-mati, ε-knjige, a-miza, γ-bratec, u-njemu,) sidro.
- **ŠIROKA** sta le ê in ô, **OZKA** é in ó sta vedno naglašena in pogostejša od širokega e in o, γ- polglasnik ni nikoli naglašen, **KRATKO** naglašni so večinoma zadnji ali edini zlogo: kruh, mygla, vys.
- **POLGLASNIK:** ob r- ju, če ni drugega samoglasnika vyrt, pys, kadar pri pregibanju izpade ali se vrine (bratyc), v priponah: -ec, -ek, -en, -mislec, nizek
- **SOGLASNIKI:**
  - a. **ZVOČNIKI:** m, n (nosnika), l, r, v, j- ustni (mlinarjeva)
  - b. **NEZVOČNIKI:** ZVENEČI (gad zbeži), NEZVENEČI (ta suhi škafec pušča)
- **VARIJANTE ZVOČNIKOV:** nastajajajo, ker se glasniki pri izgovoru prilagajajo okolju (sosednjim glasnikom) v besedi.
  - a. **ODVISNOST ZVOČNIKA V:** v izgovarjamo pred **samoglasniki** (šiva, vás, vídva), ˇu - na koncu besede (pred premorom)- (si ˇu, sé ˇu, seliteu), in pred **soglasnikom, če je pred v samoglasnik** (siuka, vounen, bo uzela),- w-pred **zvonečim soglasnikom, če pred v ni samoglasnika** (wzrok, odwzeti, w deblu ali u deblu), w(okul obrjen)- pred **nezvonečim soglasnikom, če pred v ni samogl.** (wse, wsakega, w tebi, ali u tebi). Predlog v lahko izgovarjamo kot u.
  - b. **ZVOČNIK N:** pred k, g, h izgovarjamo mehko (sinko, Angela), prav tako m pred f, v (simfonija, sem videu)
  - c. **SKLOP LJ, NJ** izgovarjamo le pred samoglasnikom, na koncu besede in pred soglasnikom pa mehčalni l', n', (polje-pol'-pol'ski, konja-kon'-kon'ski)

d. V pisavi se ravnamo po izgovoru pred samoglasnikom (življenje, življenjski)

3. PREMENE NEZVOČNIKOV: na koncu besede zvoneče nezvočnike (b, d, g, z, ž) izgovarjamo nezvoneče (hrib-hríp, led-lét, breg-brék, obraz-obrás, dež-dyš)-pišemo jih po izgovoru po samoglasniku (hriba, ledu,...). **Preoblikovanje ali SIMILACIJA:** robček-zvoneči-nezvoneči->[ropčka]-zvoneči-nezvoneči-robec, svatba-nezvoneči, zvoneči->[svadba]-zvoneči-zvoneči-svata->pišemo kot **IZGOVARJAMO PRED SAMOGLASNIKOM!!!**

➤ V sklopu zvoneč in nezvonečega soglasnika ali obratno se v izgovoru prvi vedno ravna po drugemu. Podobno velja tudi za mejo 2 besed- dež prši (ž-zvoneč, p-nezvoneč)->[dyš prši]. Razstava- razstaviti

➤ s, z, c pred č, ž izgovarjamo kot š: razčvekati-[raščvekati], sčasoma-[ščasoma], s šim- [š čim]

➤ Dva enaka soglasnika izgovarjamo kot enega daljšega, lahko pa vsakega posebej; izziv-[iziv], oddaja-[oddaja] ali [oddaja]

4. PISAVA SOGLASNIKOV: ravnamo se po izgovoru pred samoglasnikom, t.i. **po MORFONOLOŠKEM NAČELU!** mlad- mladi, golobček-goloba

➤ **IZJEME:** besede na -(š)ki, -(š)tvo; moški, angleški; mož, toda->moški, moštvo. -glagoli na -sti: gristi, lesti, molsti; grizem, toda->gristi. -v obrušeni predponah: Izkopati->Skopati, Vzkipeti->Skipeti, Vzpodbuda->Spodbuda, polZkus->poSkus; uporabljamo lahko eno ali drugo predpono.

➤ **PREDLOGI S/Z:** z menoj, s teboj; z pred zvonečimi, s pred nezvonečimi->kot IZGOVORIMO Z **NASLEDNJO BESEDO**

➤ **PREDLOG H/K:** h pred k in g, k pred drugimi: h tebi, h grobu, h kolesu

➤ **PAZI:** metER->metra-metRski, septembRski, magistRski

➤ **TODA:** helikopter- helikopterja-helikopterski, partner-partnerja- partnerski

➤ **DELJENJE:** po-ve-da-ti,... NE DELIMO sklopa, ko z več črkami zapisujemo 1 GLAS: lj, nj, tsch, sh, gh

5. RAZVOJ PISAVE: glasovna (1000 pr. Kr.)-> Hebrejska, GRŠKA, Arabska. GRŠKA->LATINICA, glagolica->cirilica, LATINICA->(1)Karolinška minuskula, (2)gotika (1550 Katekizem), KM (brižinski spomeniki)-> Humanistična pisava-> nemška, italijanska, večina eu pisav, SLOVENSKA-> (3)1584 bohoričica (zh, sh, stv), (4)1845 gajica (č, š, ž) oz Slovenica.

6. BESEDILO: MERILA besedilnosti (ali je besedilo: -smiselno (razpoznavna namen in tema), -sovisno (logično in slovnično povezani deli), -zaokrožena celota

7. VLOGE BESEDILA:

➤ **IZRAZNA:** besedilo vsebuje predvsem podatke o sporočevalcu (spol, starost, izobrazba, njegovo mišljenje)-> opravičilo, zasebno pismo, dnevnik,...

- **VPLIVANJSKA:** sporočevalec želi vplivati na naslovnika, da bi nekaj storil (vabilo, prošnja, poziv) na njegovo vrednost, mnenje, prepričanje (ocena, strokovni članek)
- **PREDSTAVITVENA:** besedilo vsebuje podatke o zunanji predmetnosti (opis predmeta,...)
- **METAJEZIKOVNA:** pojavlja se v besedilih ali delih besedil, s katerimi posebej pojasnujemo pomen besed (slovar, učbenik)
- **GOVORNOSLIKOVNA:** poudarjena je v besedilih, s katerimi navezujemo stik z naslovníkom, vsebina pa nam ni pomembna (voščilnice, pisma)
- **LEPOTNA:** poudarek je dan jeziku- zvočnost, ritem. Značilna je za umetnostna besedila, zlasti za liriko

8. FAZE pri nastajanju besedila: Iznajdba ali invencija (tema, motivi (miselni vzorec, alineje), upoštevamo naslovnika oz. okoliščine), -Urejanje ali dispozicija (Uvod, Jedro, Zaključek), -Ubesediljenje ali napovedovanje (napišemo, pregledamo)

9. DEJAVNIKI SPOROČANJA

- **OKOLIŠČINE:** **SPOROČEVALEC:** oseba, ki sporoča, **NASLOVNIK:** oseba, kateremu je sporočilo namenjeno; ko sporočamo, pazimo tudi na kraj in čas sporočanja!
- **NAMEN:** Sporočevalec sporoča z natanko določenim namenom, pri naslovníku želi nekaj doseči (želimo razširitev naslovníkove vednosti, želimo da bi mislil tako kot mi ali želimo da nekaj stori). **NEPOSREDNO SP.:** naravnost povedano, lahko izraženo v velelniku ali glasneje (zapri vrata), **POSREDNO,** pa je po ovinkih, bolj vljudno (bi kdo zaprl vrata?)
- **TEMA:** je to, o čemer govorimo ali pišemo, vsebina pa je to, kar o tem povemo
- **JEZIK:** besedni ali nebesedni
- **PRENOSNIK**
  - a. **SLUŠNI:** govorjenje, 8 **SAMOGLASNIKOV:** i, u, a, e (ozki e), ε (široki e), y (polglasnik), o (ozki o) in) (široki o), vsi so ustni, zveneči in enoglasniški
  - b. **VIDNI:** kar je napisano, kar vidimo- preberemo
- **BESEDILO**